

Посебна издања ИАУС бр. 50

Београд, децембар 2006.

Група аутора: **УПРАВЉАЊЕ ОДРЖИВИМ ПРОСТОРНИМ РАЗВОЈЕМ**

РЕЦЕНЗЕНТИ:	др Добривоје Тошковић др Нада Милашин проф. др Љиљана Петрушевски проф. др Ружица Богдановић
ИЗДАВАЧ:	Институт за архитектуру и урбанизам Србије
ЗА ИЗДАВАЧА:	др Ненад Спасић, директор
РЕДАКЦИОНИ ОДБОР:	др Мила Пуцар, председник др Нада Милашин, зам. председника проф. др Милица Бајић-Брковић проф. др Бранислав Ђорђевић <u>проф. др Бранислав Дерић</u> проф. Дарко Марушић <u>проф. др Димитрије Перишић</u> проф. др Борислав Стојков проф. Предраг Цагић др Миодраг Вујошевић др Славка Зековић др Марија Николић др Михаило Чанак др Игор Марић арх. Бранко Бојовић арх. Инес Урошевић - Маричић
УРЕДНИЦИ ПУБЛИКАЦИЈЕ:	др Ненад Спасић др Божидар Стојановић
РЕДАКЦИЈА И ЛЕКТУРА ТЕКСТОВА:	Јелка Лекић, лектор
ПРЕВОД НА ЕНГЛЕСКИ:	др Јасна Петрић
ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК:	Инес Урошевић-Маричић
КОМПЈУТЕРСКА ОБРАДА:	Весна Јокић
ДИЗАЈН КОРИЦА:	Инес Урошевић-Маричић
ТИРАЖ:	300 примерака
ШТАМПА:	МЛАДОСТ БИРО д.о.о. - Нови Београд

У финансирању публикације учествује Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије

ЕЛЕМЕНТИ ЗА КОМБИНОВАНУ SWOT АНАЛИЗУ И АНАЛИЗУ ТЕРИТОРИЈАЛНОГ УТИЦАЈА (ТИА) ЗА ПРОСТОРНИ ПЛАН КОЛУБАРСКОГ ЛИГНИТСКОГ БАСЕНА

Миодраг Вујошевић,
Славка Зековић¹

У раду су разматрани елементи за прелиминарну анализу потенцијала и ограничења подручја Колубарског лигнитског басена и управљања развојем "територијалног капитала", применом SWOT анализе, анализе територијалног утицаја (Territorial Impact Analysis -TIA) и вредновања стратешких просторних утицаја (Strategic Spatial Impact Evaluation -SSIE). Резултати евалуације постојеће ситуације и развојних изгледа показују да има више негативних момената (слабости и опасности), него позитивних (предности и могућности), будући да је Планско подручје суочено с великим бројем проблема, чија се исходишта махом налазе ван Подручја. Оцењује се да то не мора да буде непремостиво развојно ограничење, будући да Подручје располаже и знатним потенцијалима-"територијалним капиталом". Указује се на основне налазе анализе: да потенцијали неће бити рационално искоришћени ако се настави са садашњим моделом развоја и уз велике директне и индиректне трошкове (посебно у области екологије и простора); да је санација, барем селективна, до сада учињених еколошко-просторних штета предуслов за квалитативно нове фазе развоја; да нови развојни образац мора у свему уважавати европске стандарде који проистичу из међународних обавеза које је Република Србија већ преузела, или ће то ускоро, и да нови развојни модел тражи знатна институционална и организациона прилагођавања, нарочито у области управљања развојем Планског подручја.

Кључне речи: SWOT анализа, територијални капитал, интегрална стратешка евалуација, утицај контекстуалних фактора, европске и регионалне мреже

THE ELEMENTS OF COMBINED SWOT ANALYSIS AND TERRITORIAL IMPACT ASSESSMENT (TIA) FOR THE SPATIAL PLAN WITH SPECIFIC TERRITORY ALLOCATION OF FUNCTIONS IN KOLUBARA LIGNITE BASIN

This paper investigates the elements for a preliminary analysis of the potentials and limitations present at the territory of Kolubara lignite basin and for managing the development of "territorial capital" by application of SWOT analysis, Territorial Impact Analysis – TIA, and Strategic Spatial Impact Evaluation – SSIE. The evaluation results regarding the present situation and development prospects show that there are more negative moments (e.g. weaknesses and threats) than the positive ones (strengths and opportunities), which are due to the fact that the planned area has been faced with a number of problems whose outcomes mainly affect the territories beyond this one. This is not considered as an insurmountable obstacle for the development, having that the territory in concern also has a significant potential – "territorial capital". It is pointed to the basic findings of the analysis: that the potentials will not be rationally used pursuing the present model of development which also involves great direct and indirect costs (especially in the sphere of ecology and physical space); that the mitigation process, at least the selective one regarding the already made ecological-spatial damages, would be a precondition for a qualitatively new phases of development; that the new development pattern has to wholly acknowledge the European standards, which derive from international duties that the Republic of Serbia has already ratified or is about to do so, and that the new development model would require considerable institutional and organisational adjustments, especially in the field of development management for the area of the Plan.

Key words: SWOT analysis, territorial capital, integral strategic evaluation, impact of contextual factors, European and regional networks

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

За израду Просторног плана подручја посебне намене Колубарског лигнитског басена анализирали су потенцијали и ограничења Планског подручја (у наставку: План), тако што је комбинован приступ конвенционалне анализе SWOT (Strengths/Предности, Weaknesses/Слабости, Opportunities/Могућности, Threats/Опасности), Territorial Impact Analysis (TIA) и Strategic Spatial Impact Evaluation (SSIE), све у поједностављеном облику и прелиминарно. Резултат овог приступа представља једно од полазишта на основу којег би до доношења Плана била урађена тзв. анализа интегралног стратешког утицаја (ISA, Integrated Strategic Assessment), а која ће укључити и одговарајуће елементе анализе стратешког утицаја на животну средину SEA (Strategic Environmental Assessment). Будући да се дејство већег број фактора још увек не може у свему једнозначно проценити, наиме, подвести под неки од стандардних аспеката анализе SWOT, што се у првом реду односи на институционални фактор и на фактор предстојеће приватизације у области енергетике, у анализу је

¹ др Миодраг Вујошевић, виши научни сарадник, ИАУС, Београд
др Славка Зековић, виши научни сарадник, ИАУС, Београд

уведена још једна димензија евалуације, а то је "утицај ризика и неизвесности".

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ ЗА ПРИМЕЊЕНИ ПРИСТУП

У нашој земљи сада се паралелно и комбиновано примењују, за разне категорије и на основу различитих законских основа, "оцена утицаја на средину" (што је еквивалент за конвенционални EIA) и "стратешка процена утицаја на животну средину" (што је еквивалент за енглеске изразе SEA, тј., Strategic Environmental Assessment, односно за SIA, Strategic Impact Assessment, односно за SSIE, Strategic Spatial Impact Evaluation). Стратешка процена утицаја на животну средину код нас је тек онедавно законски уведена (2004), па је његова примена на самом почетку. И у Европској унији примена овог инструмента још увек није раширена, али се већ ради на његовом прилагођавању, модификацијама и допунама. Главни правац ових промена тежи ка комбинованој примени конвенционалних/стандардних приступа у евалуацији утицаја на животну средину (EIA, ES и сл.), с једне стране, и приступа из области просторног/урбанистичког планирања и управљања развојем (нпр., TIA, Territorial Impact Assessment), с друге, како би се развили интегрални приступи (нпр., из класе IIA, Integrated Impact Assessment). Реч је о приступима који циљају на евалуацију "територијалног капитала" ("квалитета средине", "ендогеног/унутрашњег капитала" и сл.) одређеног подручја, што обухвата процену комплекса разних мерљивих и мање мерљивих општих структурних и локационих фактора, из неколико великих група: 1) саобраћајни ("геостратешки") положај подручја; 2) физички ("просторно-еколошки"), социјални, економски и др. потенцијал; 3) институционална, организациона и комуникацијска оспособљеност, укључивши и потенцијал за иновације и коришћење расположивих и нових знања; 4) компаративне предности; и 5) конкурентска способност подручја.

Овакав приступ изабран је због два разлога: прво, он омогућава комплексније сагледавање проблема и евалуацију опција; и друго, он је компатибилан са приступима који су познати страним актерима за које је изгледно да ће у све већем броју бити присутни на Планском подручју, разним поводима (помоћ из претприступних фондова Европске уније, инвестиционе активности стратешких партнера, интереси у својинском и другом реструктурирању у области енергетике итд.). Намера је да се на тај начин дође до

сазнајне грађе која се може користити у комуникацији са страним и домаћим актерима.²

ПРЕДНОСТИ

- Достигнути степен индустријализације, уз висок ниво техничке опремљености у већем делу рударско-индустријских капацитета, нарочито у општини Лазаревац, представља неоспорну предност и потенцијал будућег развоја.
- Аналогно, још увек високо развијена индустријска култура на великом делу Планског подручја – успркос неповољном утицају догађаја из 1990-тих година – представља велик економски, социјални и људски капитал. Традиција рударства у Колубарском басену траје већ 110 година.
- Друштвени производ по становнику знатно је виши од републичког просека, нарочито у општини Лазаревац.
- Планско подручје располаже знатним и квалитетним стручним кадром, иако не у свему довољним и одговарајуће квалификационе структуре.
- Релативну повољност представља то што је степен незапослености на Планском подручју нижи у односу на републички просек, с једне страна, али обим, динамика и структура запослености представљају и одређену слабост, с друге.
- Започет је интензиван процес приватизације и развоја приватног предузетништва, па је формиран велик број приватних предузећа и самосталних радњи, порасла је запосленост у приватном сектору итд. Овај процес је, међутим, просторно неравномеран, док је улога приватног предузетништва у порасту у општини Уб.
- Иако је, с једне стране, раширеност сиромаштва на Планском подручју мања у односу на републички просек – Планско подручје припада подручју Града Београда, где је оно најмање – на основу једног броја индиректних показатеља основана је тврдња да она представља проблем у оним деловима где је бројније рурално и/или недовољно запослено и/или мање образовано и/или старо и/или избегличко становништво.

² Према најновијим увидима, нарочито ће SSIE (Strategic Spatial Impact Evaluation) постати кључни део евалуационих поступака у оквиру предстојеће кохезионе политике ("social cohesion policy") Европске уније.

СЛАБОСТИ

- Развојна стагнација и рецесија у 1980-тим годинама, привредни колапс на почетку 1990-тих година (са падом запослености, растом незапослености, драстичним падом физичког обима производње, стечајем појединих предузећа, радикалним смањивањем инвестиција и др.), као и спора и недовољна обнова економског раста након 2000. године и недовољно брзо решавање других проблема из претходног периода, представљају изразиту слабост и умањују развојни потенцијал Планског подручја.
- Планско подручје је неравномерно развијено, што ће бити знатно ограничење за конципирање стратешког развоја којим би била задовољна већина актера. Као резултат интензивног развоја, досељавања становништва и запошљавања (највише у рударству, енергетици и индустрији), нарочито у другој половини 1970-тих и у 1980-тим годинама, остварена је изразита концентрација становништва и привредних активности у Лазаревцу, Вреоцима и Великим Црљенима – нарочито у односу на много мање развијене делове у општинама Лајковац и Уб.
- Као резултат свеколиког заостајања и назадовања од краја 1980-тих година, привреда Планског подручја још увек носи већи број структурних недостака, као што су: низак ниво продуктивности рада; ниска искоришћеност капацитета; губитак појединих тржишта и пад извоза због разних екстерних и интерних ограничења; недостатак обртних средстава; отежан пласман производа и услуга; ниска репродуктивна способност; велики пословни губици и проблеми са ликвидношћу и растом задужености појединих предузећа; низак ниво личних зарада; отежана наплата потраживања; и др.
- Тзв. "моно-индустријска" ("моно-функционална") привредна структура Планског подручја, тј. превага капитално-интензивних делатности (доминација поизводње и прераде угља, енергетике, прераде неметала, машиноградње, индустрије грађевинских материјала итд.), односно недовољно разграната привредна матрица, биће ограничење за будући развој, ако не буде предузета диверсификација привреде.
- Осим што су тешко прилагодљиве због једностраности, многе привредне активности су у великој мери зависне од базних ресурса, а тиме и локационо нефлексибилне. Будући да се нарочито у рударском и енергетско-индустријском комплексу користе велике количине материјалних инпута у производњи (сировина, енергената, репроматеријала, воде, грађевинског и другог земљишта итд.), као и да је транспорт разног терета веома обиман, ово у први план ставља разне проблеме снабдевања и набавке опреме, резервних делова, сировина и репроматеријала, као и проблеме у организацији транспорта. Организациона и друга способност привредних актера на Планском подручју још увек није достигла онај ниво који омогућава да се ти проблеми рационално и ефикасно решавају, као и да се то ради тако да се не стварају негативни екстерни ефекти.
- Генерално узев, недовољно је изграђена техничка инфраструктура (саобраћајнице, водовод, системи за канализацију и третман отпадних вода и др.), а посебно у зонама веће концентрације становништва и производних капацитета (нпр., у Великим Црљенима и Вреоцима), као и у појединим другим насељима општина Уб, Лајковац и Обреновац. Поред тога, велик део техничке инфраструктуре је запуштен, а често и непотпуно функционалан, као последица њеног недовољног одржавања (нарочито у 1990-тим годинама).
- Будући да се за рад већине капацитета користе огромне количине локалних ресурса (тј., угља, песка, глине, камена, воде, разних пољопривредних сировина и др.), као резултат неповољног дејства већег броја фактора, Планско подручје суочено је с бројним негативним еколошко-просторним ("енвајронменталним") ефектима и последицама недовољно контролисане експлоатације и прераде ресурса, а у првом реду са загађеним ваздухом, водом и земљиштем, као и са запуштеним урбаним и руралним простором. Уз то, осим што лигнитски угљеви, који чине основни енергетски ресурс, имају релативно малу калоричну вредност, они садрже и релативно висок проценат сумпора. Утицај загађивања манифестује се како на Планском подручју тако и на ширем регионалном простору. Велик део еколошко-просторних штета, као и загађене животне средине уопште, остао је недовољно саниран, односно недовољно обновљен ("рехабилитован"), што представља огромно и једно од највећих ограничења за живот становника и будући развој Подручја. Овај проблем нарочито је потенциран у ситуацији где недостају огромна финансијска и друга средства, како за санацију загађене животне средине, тако и за увођење поступака и уграђивање уређаја и постројења за пречишћавање у складу с преузетим међународним обавезама Србије, односно у складу са стандардима и праксом Европске уније.
- Уопште узев, вода је на много начина недостајући ресурс на Планском подручју, тако да представља

- један од кључних ограничавајућих фактора развоја. На већем делу Подручја нема довољно воде за пиће, а тако и за техничке потребе, заливање итд. Посебан проблем представља исушивање бунара, као последица експлоатације угља.
- Како је последњих деценија недовољно улагано у технолошка истраживања и развој (у нове технологије знатније није улагано, заправо, још од краја 1980-тих година), постојећа технологија у највећем делу система је застарела.
 - Док, с једне стране, недостају поједине врсте кадра (нарочито високо стручне квалификације), стручна радна снага (нарочито у Лазаревцу) је скупља у односу на ону у регионалном окружењу, с друге. Ово представља проблем у условима неразвијеног односно нефлексибилног тржишта радне снаге. Просек старости запослених у РС Колубара је 48,5 година. Највише недостаје одређен број високо образованих стручњака рударске, машинске, електро и других струка, а потребан је и квалитетан руководећи кадар за рударске машине и погонске станице, те и квалификовани електричари, бравари и заваривачи.
 - Плате у ЕПС-у релативно се смањују и просечна плата износи 1,2 просечне плате у Србији, а све до пре неколико година биле су 2,4 просечне плате у Србији, па је то један од узрока одласка младих школованих стручњака, као и искусних мајстора разних занимања – што је све скупа један велики проблем.
 - Релативно низак ниво индустријализације на подручју Уба и Лајковца представља извесно ограничење за будући развој, а тако и релативно низак степен запослености становништва (осим у пољопривреди).
 - Незапосленост је у порасту, у апсолутном изразу чак и у периоду након 2000. године, што је велико социјално, економско и политичко ограничење за будући развој. Посебну неповољност чине: релативно неповољна квалификациона структура незапослених и њихова својеврсна "структурна деквалификација" за будући развој; мањак стручног кадра у области менаџмента, развоја и маркетинга, информатике итд.; и раширена незапосленост изван пољопривреде у општинама УБ и Лајковац.
 - Поједине делатности које су се издвојиле из ранијег производног система као непроизводне (pop-core), већ наступају као монополисти у производњи роба и пружању услуга производним (core) делатностима, у условима локационе нефлексибилности и неразвијеног тржишта.
 - Уопште узев, систем пресељења домицилног становништва за потребе експлоатације основног ресурса (угља) има много недостатака, па је досад функционисао само у краћим периодима, а и тада недовољно ефикасно. Као последица, то ствара мноштво проблема, како у производним системима, тако и у насељима, а тако и расељеном односно пресељеном становништву.
 - Посебно, у области управљања земљиштем, а нарочито у решавању имовинско-правних односа за потребе експропријације некретнина, пресељавања становништва и инфраструктуре и др. – за потребе експлоатације и прераде угља – како планско-урбанистичке власти, тако и РБ "Колубара" суочавају се с великим бројем проблема, који се решавају уз велике тешкоће, а понекад и уз толико кашњења да то знатно угрожава све производне процесе. Ови проблеми, међутим, нису резултат дејства само локалних фактора, већ и последица нерешених неколико "системских" питања у читавој Републици Србији.
 - Спорост досадашњег процеса реорганизације, приватизације и другог реструктурирања предузећа у области рударства, енергетике и индустрије на Планском подручју представља несумњиву слабост, с једне стране, али има и неких добрих страна, с друге, будући да је тиме избегнуто да се брзоплето, неприпремљено и непромишљено уђе у моделе реструктурирања који не дају добре резултате – као што се то десило у неким другим привредним областима, односно у другим подручјима.
 - У једном делу, спора приватизација резултат је традиционално наглашене везаности огромног броја запослених за РБ "Колубара", односно својеврсног "комбинатског" синдрома, због чега су релативно неразвијене преференције за предузетништво, иновативност и преузимање ризика изван производног система. Као једна од последица, мрежа малих и средњих предузећа (МСП) није довољно развијена у читавом Колубарском региону.
 - Већ у подужем периоду пољопривреда и сеоско подручје суочени су с већим бројем структурних недостатака, од којих су најважнији: уситњеност поседа; слаба организованост како система агротехничке и друге помоћи пољопривредним произвођачима тако и мреже за пласман производа; и недовољна развијеност мреже јавних служби на сеоском подручју и њихово слабо функционисање.

МОГУЋНОСТИ/ШАНСЕ

- Одличан географски положај и релативно добра саобраћајна, комуникацијска и друга повезаност Планског подручја с окружењем, а у првом реду с метрополитенским подручјем Београда, представља једну од окосница његовог "територијалног капитала" и шанси за будући развој.
- Планско подручје располаже знатним необновљивим, делимично обновљивим и обновљивим природним ресурсима, у првом реду резервама угља, неметала и термоминералних извора, затим пољопривредним земљиштем, а мање и водама. Ови ресурси могу се користити у разним областима, најпре у рударству, енергетици, разним индустријским активностима, пољопривреди, туризму итд. Ако се експлоатишу на економски, социјално и еколошки-просторно прихватљив начин, а уз то и све више у складу са добром европском праксом и већ преузетим међународним обавезама у области енергетике и заштите животне средине, Подручје има могућности да крене правцем стварно одрживог развоја. Предуслов за то је знатно рационалније и еколошки-просторно контролисаније коришћење угља него досад, с једне стране, и интензивније и контролисано коришћење досад недовољно коришћених ресурса, с друге.
- Постоје неоспорне могућности за пласман роба и услуга с Планског подручја на ширем регионалном и међународном тржишту, као и заинтересованост актера изван Подручја за сарадњу с актерима из Колубарског региона.
- Под одређеним условима, већина производа и услуга с Планског подручја могли би постати конкурентни и на ширем (међународном) тржишту, чему посебно иде на руку раст цена енергије на светском тржишту, као и сама околност да су РБ "Колубара" и ТЕ "Никола Тесла" лидери у производњи угља и енергије, што представља велик тзв. "развојни и тржишни капитал".
- Иако споро и не у свему довољно, "системски" положај рударства и енергетике побољшан је у последњих неколико година, што само по себи повећава развојне шансе Колубарског региона. Овај правац промена компатибилан је са савременом европском индустријском политиком (у делу који се односи на помоћ и подршку реструктурирању у области експлоатације угља).
- Иако не у свему довољан, расположив високо стручан и образован кадар, као и консолидована индустријска традиција и култура, дају Планском подручју поуздане шансе за будући развој. Веће шансе за запошљавање су у предузећима која су издвојена из ЈП РБ "Колубара", као и у неким предузећима која ће бити тек основана, за топлификацију, водоснабдевање, производњу песка, коришћење минералних сировина и др., у оквиру развоја и ширења локалног предузетништва и производње.
- Слично позитивно дејство има и близина Београда и његових научних, истраживачких и образовних институција и организација. Стручне школе на Планском подручју, пак, имају добру традицију у образовању основног кадра за његову привреду, што само по себи повећава развојне шансе Подручја.
- Имајући у виду велик број нерешених еколошко-просторних проблема, показана досадашња спремност и већ обзнањени будући планови појединих међународних актера да помогну у решавању тих проблема даје велике могућности. Аналогна спремност будућих инвеститора ("стратешких партнера") да користе угаль у складу с високим еколошким и другим стандардима такође би повећала шансе Подручја за остварење одрживог развоја.
- Већ показана спремност републичких власти, као и поједине нове мере и документи које она предузима (на пример, у области привлачења стратешких партнера да инвестирају, у предстојећем доношењу стратегије привредног развоја Србије и националне стратегије одрживог развоја Србије итд.), несумњиво представљају шансу и за Планско подручје. Приоритетни пројекти могу се реализовати у области пољопривреде, инфраструктуре, туризма и екологије, где већ постоји велик број иницијатива и показане спремности за инвестирање. Немали број оваквих пројеката и програма односи се на тзв. "алтернативне делатности", што представља знатну повољност, нарочито с еколошко-просторног становишта, будући да би њихова реализација могла допринети решавању барем дела заосталих еколошких проблема (велике површине деградираних односно загађеног земљишта, које још увек није санирано односно рехабилитовано, огромне количине недовољно искоришћених секундарних ресурса и др.). Интензивнија и боља сарадња са републичким министарствима и фондовима знатно би допринела бржем реализовању пројеката и програма о којима је реч, односно рационалнијем коришћењу недовољно коришћених природних и људских ресурса. Посебно, регионални актери требало би да захтевају од републичких власти хитну ревизију управо донетог Националног инвестиционог плана, са становишта интереса Колубарског басена,

односно његове мале заступљености у тој развојној схеми.

- У наведеним оквирима, највеће могућности постоје за диверсификацију постојеће привредне матрице и развој нових прерађивачких капацитета, на основу постојећих ресурса и стеченог "индустријског капитала", као и за освајање нових тржишта. Ту су и велике могућности за интензивнији развој МСП, утолико боље ако су она интегрисана у велике системе.³ Ако би регионални актери чешће и убедљивије преговарали с републичким властима (кроз политичко и друго "лобирање"), могли би да издејствују да један од неколико главних регионалних центара у Републици за бизнис-инкубаторе за МСП буде лоциран управо у Колубарском региону, јер је овај регион парадигматичан у погледу могућности и ограничења за гранско реструктурирање једне традиционалне и једностране привредне матрице у којој доминирају рударство, енергетика и с њима повезане делатности.
- Иако недовољна и у многим погледу субстандардна, насељска/комунална опремљеност великог броја насеља и расположив стамбени фонд представљају знатан, већ изграђени "развојни капитал", под условом да се више улаже у одржавање фиксних фондова, одговарајућа мрежа прошири и да се повиси ниво услуга.
- Горе наведено важи и за услуге јавног сектора опште.
- На Планском подручју постоји дуга и јака традиција сарадње између производних система и комуналних делатности у појединим насељима, а нарочито на подручју општине Лазаревац. Иако то неки критичари сматрају неповољним, говорећи да РБ "Колубара" представља "комунално предузеће" Лазареваца, ова ситуација има и добрих страна, нарочито у погледу успостављања трајних и рационалних образаца тзв. "партнерства" (наиме, сарадње и "ортаклука") између актера из приватног и јавног сектора и унутар њих и то управо у области насељске инфраструктуре (топлификација, систем уклањања и прераде отпада и др.).

³ Посебно наглашавамо овај моменат, јер управо искуство са структурном кризом италијанске привреде у последњих неколико година, у којој традиционално доминирају МСП, указује на његову важност. Насупрот Италији, земље које такође имају велик број МСП, односно у чијем БДП-у МСП имају велико учешће, али у којима МСП послују и инвестирају у оквиру великих система (као, на пример, Јужна Кореја, Индија, Индонезија и др.), нису се суочавале с таквим проблемима.

- Јачање тзв. невладиног сектора/организација (НВО), нарочито ако он има демократски легитимитет и располаже неопходном компетенцијом, несумњиво би допринело порасту развојних шанси Планског подручја.
- Генерално побољшање квалитета насељске средине, како у урбаним деловима тако и на селу, јесте предуслов за остваривање развојних потенцијала Подручја. Приоритет у томе треба да има пораст броја (насељских и других) услуга, као и побољшање њиховог квалитета.

ОПАСНОСТИ

- Ако би се екстракција и прерада основног ресурса наставили на садашњи начин, који је еколошки просторно и у многим другом погледу суб-стандардан и инфериоран у односу на боље европске стандарде и праксу, то прети да ће се наставити загађивање животне средине и деградација простора на Планском подручју, као и негативан утицај на шири простор. Развој не би био заснован на принципима и критеријумима одрживог развоја. Нарочито би очекивана интензивна експлоатација и прерада угља могла имати негативне ефекте, ако не би била контролисана, односно ако се не би узимале у обзир одговарајуће одредбе *Уговора о оснивању енергетске заједнице Југоисточне Европе*. Слично дејство, иако у много мањој мери, имало би и очекивано интензивирање пољопривредне производње.
- Слично, ако се не предузме диверсификација постојеће привредне структуре, то такође значи да Подручје не би започело нову фазу у расту и развоју, тј., фазу одрживог развоја, већ би наставило према постојећем обрасцу "палео-индустријског" развоја. Тиме би "територијални капитал" Подручја остао недовољно искоришћен, а поједини његови елементи угрожени.
- "Територијални капитал" Планског подручја већ је трајно угрожен заостајањем у извођењу еколошко-просторне санације и рехабилитације деграданог простора, а биће још више ако се обим и интензитет санације вишеструко не повећа у наредним годинама. Посебне проблеме треба очекивати у погледу пласмана пољопривредних производа с Планског подручја (које, заправо, има велик број "еколошких мрља"), па се и њиховом решавању мора приступити на потпуно нови начин.
- Без технолошких иновација и ширења примене нових технолошких знања, Планско подручје нема изгледа да започне нови развојни циклус.

- Започињање новог развојног циклуса, на принципима и критеријумима одрживог развоја, биће веома отежано ако се одмах не приђе решавању проблема недостатка млађег, високо образованог и високо стручног становништва. Сличне опасности постоје и због недостатка управљачког ("менаџерског") кадра разних профила, као и због недовољно брзог увођења и ширења предузетничке културе.
- Тзв. демографско пражњење и старење становништва у појединим руралним деловима Планског подручја трајно би угрозило њихове развојне изгледе. Нерешавање проблема сиромаштва, које је претежно управо у тим деловима, имало би сличне последице. Није изгледно, међутим, да се овај проблем може решити само акцијама локалних односно регионалних актера, већ он изискује и систематске и програмиране активности републичких власти.⁴
- Ако се не заустави постојећи тренд раста незапослености, то би суштински угрозило могућност заснивања нове концепције развоја која би садржала и неопходну димензију социјалне одрживости. Изгледно својинско реструктурирање дела јавног сектора зацело ће генерисати и нову незапосленост, чиме ће решавање овог проблема бити само додатно усложнено.
- Није изгледно да би велики делови производног система могли бити профитабилни при постојећем, недовољном степену искоришћености производних и услужних капацитета, будући да ће очекивано заостравање тржишне утакмице то веома отежати.
- Ако се не избегне утицај ценовних дисторзија у условима нерегулисаног и неразвијеног тржишта, монополистичка позиција делатности које су се издвојиле из ранијег производног система као непроизводне (non-core) постојано ће утицати на прекомеран пораст трошкова код основних (core) делатности.
- Будући да проблем водоснабдевања представља једно од главних развојних ограничења Планског подручја, и да у његовом решавању постоји већи број отворених питања, свако одлагање решавања овог питања суштински би угрозило развојне перспекте.
- У институционалном погледу, засигурно неће бити помака напред ако се хитно не приступи реша-

вању горућих проблема који се односе на бесправну изградњу, ниску ефикасност у решавању имовинско-правних односа, споро спровођење закона у овој области, недостатак планске и пројектне документације и сл.

УТИЦАЈ РИЗИКА И НЕИЗВЕСНОСТИ

У рударству и енергетици, као и у другим областима које су непосредно повезане с њима, а у првом реду у заштити животне средине, просторном и урбанистичком планирању и регионалном организовању и управљању, у току је транзицијско реструктурирање. Оно има својинске, функционалне, институционалне, организационе, тржишне и многе друге стране. У реструктурирању о којем је реч још увек постоји већи број отворених питања и дилема у погледу најбољих решења. За нека од тих питања, у јавност су доспели разни предлози за њихово решавање, који су често међусобно супротни. Евидентно, читав јавни дискурс има јак интересни набој и подложен је разним облицима интересног и другог лобирања. За планирање развоја на Планском подручју отворена питања представљају непознаницу, па самим тиме уводе ризик и неизвесност, као категорије које треба имати у виду, или и узети у обзир, приликом оцењивања развојних перспеката Подручја. Ови ризици и неизвесности укратко су изложени у наставку, у оквиру неколико група, а заједнички именује – како је то речено на почетку овог материјала – чини њихов могућан утицај на тзв. "територијални капитал" Планског подручја.

УТИЦАЈ ПОЈЕДИНИХ КОНТЕКСТУАЛНИХ ФАКТОРА

Протокол из Кјота, Архуска конвенција, прихватање "аки коминотер" ("acquis communautaire") у области енергетике, заштите животне средине и планирања и остваривање обавеза из Уговора о оснивању енергетске заједнице Југоисточне Европе

Одлагање прихватања односно примене докумената о којима је реч свакако би одложило доношење нове генерације развојних докумената који се заснивају на принципима и критеријумима одрживог развоја, па тако и конципирање новог развоја на Планском подручју у духу одрживости. Раст би се наставио по постојећем моделу "палео-индустријског развоја", са свим већ познатим негативним последицама. Сумарно, ако се не побољша еколошко-просторна пракса, полазећи од нових стандарда и стратешких опредељења, то ће деловати као тзв. "прохибитивни" фактор за остваривање "развојног капитала" Планског подручја.

⁴ Демографска политика у Србији (ако је уопште има, у значењу систематске, трајне и координисане активности) одавно је запала у ћорсокак, па се очекују радикално нови приступи у решавању овог стратешки важног питања.

До 2015. године ЕПС мора да достигне стандарде ЕУ у области заштите животне средине (на основу прописа Уније и домаћих прописа, њима прилагођених). Посебно, до 2011. године треба имплементирати Директиве у складу с *Уговором о оснивању енергетске заједнице Југоисточне Европе*, посебно оне које се односе на заштиту животне средине. Заштита је трећи стратешки циљ Уније, а код нас се око 30% прописа које се тичу придруживања односе на заштиту животне средине. ЕПС је највећи загађивач животне средине у Србији. За то су потребна огромна средства, а само у области термоенергетике потребно је уложити око 1,2 милијарди евра (то јест, просечно преко 100 милиона евра годишње), да би се то постигло. Рачуна се на следеће изворе: донације (све мање), средства од продаје електричне енергије, "меке кредите", средства Еколошког фонда Републике Србије и др. По основу Уредбе о врстама загађивања, критеријумима за обрачун накнаде за загађивање животне средине и обвезницима, висини и начину обрачунавања и плаћања накнаде, коју је Влада Републике Србије донела у децембру 2005. године, ЕПС би годишње требало да издваја око 10 милиона евра, по основу количина емисије сумпордиоксида, азотнихоксида и прашкастих материја које се емитују из ТЕ постројења. Ово је велико ново оптерећење за ЕПС (опет питање цене). Ако ЕПС то не уради, прети му да поједина његова постројења и погони буду затворени (јер неће добити дозволу, односно могу да је изгубе), и да тако настане још већи мањак електричне енергије, што би изискивало нови увоз. Приоритети су, у складу са стратешким опредељењем, односно обавезом да се ускладе постојећи наши стандарди о заштити животне средине: смањивање емитовања чврстих честица на 50 μg по једном кубном метру, увођење десумпоризације и денитрификације димних гасова, промене технологије отпепеливања на свим ТЕ, решавање депонија пепела и за загађивања у вези с тим, уређивање површинских копова (у погледу заштите земљишта, воде и ваздуха), односно довођење земљишта у првобитно стање након завршетка експлоатације, увођење интегралног система мониторинга заштите животне средине ЕПС-а и имплементација стратегије *Протокола из Кјота*. Током последњих пет година у капиталним ремонтима највећих ТЕ обављене су реконструкције и модернизација постројења која имају директан утицај на стање животне средине (из донација и сопствених средстава), а и наставља се, те се предвиђају и нова (за гасове, воде, земљиште/пепелиште итд.)

С друге стране, бољем прилагођавању веома би помогло ако би Србија што пре добила могућност коришћења тзв. "пред-приступних фондова".

Иначе, РБ "Колубара" планира да, поред стандарда ISO 9000, до 2007. године уведе и стандард ISO 14001 (као и у читавом ЕПС-у), односно да уведе систем за управљање заштитом животне средине (ЕМС). То се преплиће са побољшањем управљања заштитом на раду и здравственом заштитом запослених.

Цена угља и електричне енергије, структура трошкова и монополски положај ЕПС-а

Још увек је непознато колико ће републичке власти дозволити повећање цена угља и електричне енергије. Нема сумње да би цена од око 6 евро центи по киловат-часу пружила много већи маневарски простор за рационално, ефикасно и еколошки-прос торно прихватљивију екстракцију и прераду основног ресурса. То, међутим, не би било довољно. Према свим увидима, премда мање или више индиректним, садашња производња оптерећена је разним трошковима, међу којима су и они који се не могу сматрати производним и с њима повезани. С друге стране, стварни опсег појединих трошкова никад се не узима у обзир, и у томе управо разни екстерни трошкови као што су "енвајронментални". У погледу овог питања неопходно је "велико увођење реда" – у складу с бољом европском праксом (на пример, из Немачке) – а у првом реду обезбеђивање потпуног јавног увида у структуру трошкова. Први предуслов за остваривање овог захтева јесте примена књиговодствене праксе, према европским књиговодственим и одиторским стандардима који су уведени 2005. године.

Наиме, код нас нема транспарентне представе и потпуног јавног увида у структуру и калкулацију трошкова у производњи електричне енергије У садашњој калкулацији, производња електричне енергије оптерећена је многим трошковима који немају никакве везе с производњом струје, а покривају се из ње. Реч је о многим нерационалностима; ако би се оне отклониле, финансијска ситуација ЕПС-а би се могла знатно поправити. Нарочито је нејасан однос између производње, преноса и дистрибуције. Пренос у цени електричне енергије код нас учествује са мање од 4%, а у Европи у просеку са 20%. Дистрибуција код нас има учешће у цени електричне енергије мање од 10%, а у земљама ЕУ учествује са преко 40%. Производња у Србији учествује са више од 70%, а у ЕУ не прелази 40%. Потребна је ригорозна контрола ових односа. Индикативно, код нас су губици у дистрибуцији око 15%, а у свету око 5%, па је у периоду 2000-2004. године укупан износ губитака достигао износ од 540 милиона евра – управо онолико колико је у том раздобљу уложено у обнављање електроенергетског система (из донација и кредита).

У наставку је кратко коментарисано неколико значајних момената, односно отворених питања, чије ће разрешење извесно имати утицаја на развој Планског подручја и функционисање и пословање производних система.

РБ "Колубара" је један од ослонаца ЕПС-а, али има вишак запослених, што му отежава да се (без отпуштања дела запослених) у погледу трошкова и тражене цене носи са конкурентима из регионалног окружења (на пример, нуклеарним електранама и рационалније организованим ТЕ на угљ). Према мериторним оценама (на пример, RWE), од сада запослених 10.400, за садашњи ниво производње довољно је 8.760 људи.⁵ Вишак запослених представља последицу једне праксе која је трајала у подужем периду, наиме, да је Колубара мање била државно предузеће, а неретко била својеврсно "лазаревачко комунално предузеће", које је решавало нека локална питања и у којем је одлучујућу реч имала локална политичка власт. Тако, још увек се у РБ "Колубара" веома води рачуна о реновирању топловода и локалних водова, често више него о решавању иначе бројних проблема у производњи угља у Колубари, иако ово може бити оцењено и као добар помак ка рационалним модалитетима будућег партнерства.

Иако је још увек важна у оквиру ЕПС-а, његовом реорганизацијом РБ "Колубара" је престала да буде јавно предузеће, па је сада зависно предузеће у оквиру ЕПС-а, чиме је и њен значај релативно смањен.

Извесно је да ће трошкови заштите животне средине више оптерећивати пословање у будућем периоду. Док је у периоду 2001-2005. године ЕПС уложио у заштиту животне средине око 25 милиона евра (што се односи на непосредне мере заштите и приближавање стандардима Европске уније), у наредном периоду треба уложити знатно више, наиме, око једне милијарде евра, а само у периоду 2006-2011. године око 550 милиона евра. Приоритети су разни, од увођења нове технологије транспорта пепела и шљаке, уграђивање постројења за одсумпоравање, како би се смањила емисија сумпорних оксида (од 2009. године), интензивније рекултивације земљишта, шире увођење система селективног скидања и одлагања хумусног слоја, пречишћавања вода, приоритетне санације "еколошких црних тачака", до увођења система праћења и одговора на ризике итд., али у свему томе најпре треба увести систематски информациони

систем, са саставним деловима (катастри загађивача, еколошко зонирање, мониторинг итд.).

Још се не види како ће бити обезбеђено најмање 650 милиона евра (колико је потребно да се реше еколошки проблеми са сумпором и азотом из обреновачких блокова).

РБ "Колубара" редовно пребацује планове (у првих шест месеци ове године за 6%, иако у РК кажу и за свих 12%), што је у једном делу и последица нереалног планирања, али и што је тешко објаснити у ситуацији када је неколико багера било стављено ван погона у одређеном периоду. С друге стране, планови и не морају бити нереални, будући да се праве у ситуацији када је опрема застарела и "израубована", на страну то што су услови рада много лошији у односу на боље европске руднике ове врсте.

Преко цене струје и даље се чува социјални мир у Србији, струја је код нас и даље јефтинија него у регионалном окружењу, чиме се ЕПС обезвређује, иначе и у садашњој трансформацији, а на средњи и дуги рок се ограничава његов развој, јер се на основу ниске цене струје не могу намакнути средства за инвестиције. (Генерално је уверење да цена струје буде економска, или барем на нивоу просечне цене киловат-сата у регионалном окружењу. Уз то, овај захтев проистиче и из *Уговора о оснивању енергетске заједнице Југоисточне Европе*.)

Основна стратешка опредељења у енергетици

Иако се проблему енергетске ефикасности посвећује знатна пажња у *Стратегији развоја енергетике Републике Србије до 2015. године*, као основни правац прилагођавања у овој области ипак је дефинисано – активирање нових извора, односно изградња нових капацитета, све у светлу изгледног дефицита електричне енергије у предстојећем периоду. Остаје отворено питање да ли је ово исправно стратешко опредељење – нарочито имајући у виду имплицирани трошкове и недостатак финансијских и других средстава за његову реализацију – или би боље стратешко решење било да се више пажње посвети реструктурирању потрошње у привреди, саобраћају, домаћинствима и јавној потрошњи, чија неповољна структура чини главни генератор нерационалне потрошње енергије.⁶ Ако се државна политика буде више заснивала на штедњи и рационализацији енергије, то ће свакако смањити потребу за

⁵ ЕПС је најавио да ће 2006 број запослених бити смањен за око 2.500, у првом реду кроз политику стимулативних отпремнина. По препорукама ЕПС, од 1. јула о.г. у РБ "Колубара" не препоручује се пријем нове радне снаге.

⁶ Према подацима из 2002. године, Србија и Црна Гора трошиле су шест пута (!) више примарне енергије за стварање 1.000 САД долара БДП-а – у односу на просек за ЕУ-15. При том, развијене земље Уније трошиле су многоструко више укупне енергије по становнику него СЦГ.

активирањем нових извора и изградњом нових капацитета.

Интензитет експлоатације и прераде угља

Обим екстракције и прераде угља је огроман.⁷ Пројекције рударских операција, које чине основ концепције Плана у области енергетике, а тако и у другим привредним и непривредним областима, могле би бити знатно променењене ако се покаже да – уз неопходна техничка и функционална прилагођавања у производним системима – тзв. комбиновано сагоревање ("co-firing") угља и биомасе има бољу перспективу, а уз то је и еколошки-просторно много повољније (будући да имплицира сразмерно мању екстракцију угља).⁸

Неизвесност у погледу могућне промене преференција међународних актера да инвестирају у експлоатацију и прераду угља у Колубарском басену и Костолачко-ковинском басену

Има скорашњих наговештаја, чију веродостојност, међутим, није могућно у свему проверити, да би кључни међународни актери могли одустати од знатнијег инвестирања у угљеве Колубарског басена и Костолачко-ковинског басена – и преусмерити своје интересовање на ресурсе на Косову и Метохији⁹. Ако

⁷ Од око 33 милиона тона угља, из кога се добија око 65% електричне енергије у Србији, ТЕ утроше више од 30 милиона тона, а преостатак иде у индустрију и широку потрошњу. Од укупне количине, 75% производи Колубарски басен, а око 25% Костолачки басен. Сада се с колубарских копова, Поља Б, Поља Д, Тамнаве-Исток и Тамнаве-Запад, снабдевају ТЕ Колубара, ТЕНТ А и Б и "Морава" у Свилајинцу, а костолачки угаљ са копова Дрмно, Ђуриковац и Кленовик користи се у ТЕ Костолац А и Б. Иначе, инсталисани капацитет површинских копова износи 38 милиона тона лигнита и око 100 милиона кубних метара откритке годишње. Док је у 1990-тим годинама ремонт на системима за откопавање угља и јаловине, као и за прераду, знатно заостајао, ремонт је интензиван од 2001. године наовамо и одвија се мање или више према плановима. Након ранијег заостајања, у последњих неколико година поново је интензивана експропријација земљишта, 0,36 милијарди динара у 2001. години, по 0,63 у 2002. и 2003, 1,05 у 2004. и 1,21 милијарди динара у 2005. години. У наведеним годинама утрошено је на одржавање система, респективно, 2,8, 3,57, 2,98, 3,53 и 3,50 милијарди динара.

⁸ Примера ради, ускоро креће производња у првој рафинерији биодизела у Шиду, што је преседан великог значаја и што се одвија без икакве ефективне подршке државних органа Србије, иако су потенцијали Србије у обновљивим изворима енергије велики, а нарочито у биомаси (отпаци из пољопривреде и др.), а још увек нема павних решења (за фондове подршке, инвестиције итд.).

⁹ На КиМ стално недостаје око 200 мегавата капацитета, па су сталне редукције струје, односно колапси система (те и увоз из Србије). ТЕ Косово Б ради са 220 мегавата, иако му је инсталисана снага 339 мегавата. Два блока ТЕ Косово А заједно постижу снагу од око 150 мегавата. Од 2000. године потрошња електричне енергије на КиМ расла за око 200 милиона киловат-часова годишње и 2005. године достигла је око 4,5 милијарди киловат-часова. Електране у Обилићу су у 2005. години оствариле око 3,6 милијарде киловат-часова, што

се тако нешто оствари, то би знатно променило представу о "развојно-територијалном капиталу" Планског подручја. С једне стране, интензитет прераде угља био би мањи, а тиме мањи и сви директни и индиректни ефекти. С друге, тада би процену развојног капитала Подручја требало додатно фокусирати на неке друге ресурсе и могућности.¹⁰

Утицај нових свеевропских инфраструктурних система

Очекује се да ће већ након 2011-2012. године бити изграђено неколико европских нафтовода и гасовода, од којих је изгледно да ће два пролазити и преко територије Србије. Ово уводи потпуно нове моменте у процену енергетског биланса, нарочито имајући у виду много лакше оствариву идеју – у том случају – о изградњи термоелектрана на гас, у условима регулисаног енергетског тржишта Европе и уједначених цена електричне енергије (у сваком случају, знатно виших него што је то сада цена у Србији).¹¹

је највећа производња од доласка мисије УНМИК, али свега 60% од некадашње просечне производње. Електранама сада управља једна ирска компанија, а дугорочно решење није на виду, као ни задовољавање садашње тражње, чак ни након уложених више од 700 милиона евра у електроенергетски сектор Покрајине (од чега око пола милијарде на санирање копова и електрана). Један од важних проблема јесте и то што је из предузећа ЕПС-а на КиМ протерано више од 8.000 запослених Срба и других неалбанаца од 1999. године наовамо, а протеране су и све "помоћне" службе, праћење стања водотока, одржавање насипа, заштита земљишта, контрола и заштита животне средине итд.

¹⁰ Иначе, последњих година дошло је до огромног пораста улагања странаца на Балкану: чешки електроенергетски полудржавни гигант ЧЕЗ ће уложити 1,5 милијарде евра у електране у Гацку и Угљевик и у оближње руднике у БиХ; енглеска компанија ЕФТ гради ТЕ крај рудника Станари код Добоја; у Црној Гори се врше припреме да норвешка електропривреда НТЕ гради мале електране на језеру Отиловићи, а затим и велике на Морачи; Бугарска наставља изградњу НЕ Белане и за то тражи средства од компаније ЕОН и Дојче банке; Румунија продаје ТЕ Варна; ЕПС се убрзано спрема за наставак радова на два блока ТЕ Колубара Б, укупне снаге 800 MW (такође рачунајући на стране финансијске изворе); у ситуацији када јој недостаје 400 до 500 мега-вата инсталисаних капацитета, Словенија намерава да повећа јачину постојеће НЕ "Кршко" (будући да изградња нове НЕ не долази у обзир, иако се у међувремену активирао и про-нуклеарни лоби у Хрватској), по свему судећи у сарадњи са страним стратешким партнером, иако се овој замисли противи Аустрија, као и еколози, поједини неенергетски стручњаци и др; неколико стратешких инвеститора припрема се за изградњу ТЕ на Косову и Метохији; итд.

¹¹ Овде се свакако има на уму и информацијски и политички "рашомон" око недавног потписивања уговора о изградњи нове ТЕ-ТО у Новом Саду, укупне инсталисане снаге 900 MW (србијански део "Ђердапа" има снагу од око 1000 MW), између руске "државне компаније" Технопромпекспорт, швајцарске фирме Ментор и новосадског предузећа Ментор енерџи Србија, у вредности око око 600 милиона евра, која треба да се реализује у наредне три године. Град Нови Сад, поред обезбеђења "логистичке подршке", изградио би и 2,5 km дуг топловод. Уговор је потписан на основу билатералног документа између СР Југославије и Русије из 1996. године и уз учешће садашњих

НАСТАВАК РЕСТРУКТУРИРАЊА ЕПС-А И ПРОБЛЕМИ УПРАВЉАЊА СИСТЕМОМ "КОЛУБАРА"

Док у јавности још увек доминира "стара" идеја да ЕПС треба поделити на производни и дистрибутивни део, недавно је још једна идеја (за сада неозваничена) такође узбуркала електроенергетске кругове, наиме да ЕПС треба поделити на три дела, односно три одвојена предузећа: ТЕ Никола Тесла и Рударски басен Колубара; ТЕ Костолац и Копови Костолац; и хидроелектране и дистрибуција (иначе најпрофитабилнији део ЕПС, за који многи сматрају да га треба по сваку цену сачувати од продаје). Око овога се води жестока дебата, са још неизвесним исходом, од којих би сваки имао суштинских импликација у погледу будућег пословања производних система на Планском подручју.

Горе наведене дилеме, међутим, само су једна од манифестација жестоких спорења око начина својинског и другог реструктурирања јавног сектора, тј., да ли предузети апсолутну (потпуну и брзу) приватизацију јавних предузећа, или постепено и опрезну (са

надлежних тела Русије, Србије и АП војводине. Нова ТЕ-ТО би трошила око 700 милиона м³ гаса годишње (2005. године је Србија укупно увезла нешто преко 2 милијарде м³), за шта треба изградити нови магистрални гасовод од руских гасних поља, можда и уз трасу већ познатог, новоконципираног нафтовода РЕОР. Нови погон би струјом снабдевао Централну Европу, која ће, процењује се, имати дефицит електричне енергије већ за три године. Цена за нову електрану морала би по садашњим прорачунима бити најмање 7 евро центи по kWh, што је неконкурентно у односу на садашњу цену на тржишту Србије (где је то испод 4 евро цента), али и у односу на цену на околним (регионалним) тржиштима. Ако нова буде изграђена, вишак ће бити продаван на европском тржишту, где је цена много виша од локалних 3,8 евро цента за киловат-час. (Истини за вољу, у овом часу тешко је предвиђати пошто ће бити струја за три године, али ни пошто ће бити гас, иако је изгледно да ће цена и једног и другог да расте.) Новој ТЕ-ТО потребно је између 1,5 и 3 милијарде кубика гаса годишње, а капацитет постојећег гасовода кроз Војводину је нешто преко 6,2 милијарди кубика годишње (од чега се у Србији троши око 2,4 милијарде кубика). Овде такође треба имати у виду да је гас много повољнији еколошки од постојећих решења (на угља и мазут). Овде је важан још један моменат, наиме, у ситуацији где је ЕПС монополиста, нова ТЕ-ТО у Новом Саду била би први крупан произвођач струје који није у власништву државног монопола. Он би био озбиљан конкурент постојећој, која је требало да производи топлоту за Нови Сад и испушта струју, из инсталисаних 250 MW, јер је код ње струја примарна, а топлана успутна (и то по веома повољним условима, наиме, повољније од било које друге варијанте грејања). Трошак за нову ТЕ-ТО проценјен је на око 600 милиона евра, са око 400 запослених. Дневно би производила између 10 и 16 милиона kWh. Иначе, у Новом Саду већ постоји, иначе неуспелена гасна електрана ТЕ-ТО Нови Сад, за коју је ЕПС недавно у "Фајненшел тајмсу" објавио оглас са позивом да заинтересовани партнери за њену реконструкцију (тима и, вероватно, за њену делимичну приватизацију) пошаљу писмо о намерама до краја ове године, како би се избор стратешког партнера обавио до краја 2007. године.

задржавањем већинског власништва у стратешким делатностима најважнијих ЈП), да ли прво приватизовати па реструктурирати, или обратно, итд. За сада су у јавности гласнији заговорници продаје јавних предузећа (ЈП) стратешким партнерима из иностранства, за које се очекује да ће решавати нагомилане структурне проблеме тих предузећа.¹²

Све упућује, међутим, на велику опрезност око приватизације јавних предузећа у Србији, јер:

- она имају одлучујући значај за нормално функционисање привреде, будући да је реч о неким од основних инфраструктурних делатности;
- представљају значајан инпут за друга предузећа, па тиме утичу на њихово пословање;
- махом су монополска предузећа и контролишу релативно велике делове домаћег тржишта (то их чини и додатно интересантним за приватизацију), што само по себи представља опасност, наиме, да се приватизацијом уместо јавног монопола добије – приватни монопол;
- мање или више сва јавна предузећа у Србији технолошки су заостала и имају вишкове радне снаге;
- подложна су манипулисању ценама њихових производа и услуга од стране сваке власти, зарад чувања социјалног мира и других коњунктурних политичких циљева; и
- веома су подложна странчарству, рак-рани србијанске привреде, политике и друштва (тзв. "партијска предузећа", односно "кадровско ухлебље за партијско-политичке афилијанте").

У наведеним оквирима, има заговорника модела у којем држава треба да остане у појединим случајевима власник, али не и управљач. (При том, рачуна се с тим да ће цене њихових роба и услуга бити радикално повећане, без обзира на изабрани власнички и управљачки модел, тако да буду стварно економске. Такође се рачуна да приходе од продаје капитала ЈП који се налазе у већинском власништву државе треба усмеравати искључиво у њихово реструктурирање и модернизацију. Такође се рачуна и на увођење разних облика партнерства између актера, у оквиру истог својинског сектора и између њих.) Држава мора најпре реструктурирати ЈП, па тек након тога продати (тамо где жели да задржи већинско власништво у неким стратешким делатности-

¹² Србија је странцима већ понудила учешће у ТЕ-ТО Колубара (наиме, да је заврше, или да изграде нову, све на бази колубарских угљева), у ситуацији када се напоре до чека и на окончање договора о Косову и Метохији. Рачуна се да ће приватизација у сектору енергетике трајати десетак година, током којег периода би Србија могла постати регионални лидер.

ма), а не остављати приватном стратешком партнеру на вољу да ли ће након куповине то учинити или неће. За ЈП која би остала у већинском власништву државе треба применити модел који је различит од модела приватизације за остала ЈП (која немају статус предузећа од националног интереса), као и издвојене споредне делатности (иако су оба комбинована у погледу структуре власништва).¹³

У ситуацији када је укинут Управни одбор "Колубаре", па сада системом практично руководи Скупштина, и Синдикат и пословодство "Колубаре" тиме нису задовољни (у УО су били заступљени и представници Синдиката, док их сада у Скупштини нема), па представници запослених сада не учествују у управљању предузећем; иначе, у јавним предузећима читавог ЕПС-а су управни одбори били блиски пословодствима јавних предузећа, а ова, опет, блиска са синдикатима; посебно, у "Колубари" је синдикат увек био јак, па је тако свим пословодствима било у интересу да буду у добрим односима са њима; с друге стране, састав Скупштине привредног друштва одређује се у Дирекцији ЕПС-а у Београду, где сматрају да је новим решењем делимично заустављена ранија самовоља пословодстава у јавним предузећима ЕПС-а, а нарочито у "Колубари" (која је себе увек сматрала "срцем ЕПС-а без којег се не може"). Систем управљања је централизован (у Београду), а Синдикат РВ "Колубара" сматра да се то није показало добрим. Дефинисање трајних и рационалних решења за везу синдикат – директори веома је важно управо сада, када се одређују стратешка решења и правци развоја ЕПС-а и "Колубаре" у њему. (Иначе, Синдикат сматра да, мимо тога што су радници односно синдикати потиснути из партиципације у управљању предузећем, што се показало да није добро, скупштине привредних друштва заправо уопште не функционишу како треба. Наиме, с једне стране, оне контролишу директоре јавних предузећа, што је добро када их то спречава да праве лоше пословне потезе, али се, с друге, уопште не баве проблемима рада и радника, и то у ситуацији када се и даље дешавају несреће на радном месту (и даље се "гине на радним местима"), и када се здравствено стање радника трајно погоршава.)

¹³ Када је реч о реструктурирању, треба нагласити да није у питању само својинско реструктурирање, већ и организационо и управљачко ("структурно"), а такође и промене и прилагођавања у систему регулације цена. У том погледу, ситуација у Европи, било у земљама Уније или у земљама Централне и Источне Европе (од којих су неке већ у Унији), веома је разнолика, па се примењују разни модалитети (и то не по оштрој подели "Запад/Исток"), у погледу: власништва и контроле (постоје разни модалитети); опсега и интензитета већ спроведене приватизације; организационе структуре; и регулације цена.

УСТАВНЕ ПРОМЕНЕ У ПОГЛЕДУ РЕГИОНАЛНОГ УПРАВЉАЊА И ПЛАНИРАЊА

Нови институционални и организациони аранжмани у области интегралног управљања развојем Планског подручја

Док је у радним материјалима Плана скицирано неколико алтернативних могућности у погледу нових приступа регионалног управљања и планирања за Планско подручје (регионална корпорација/агенција за развој, регионална агенција за промовисање инвестиција, регионални савез општина итд.) – што су све разни "меки" облици управљања – таквих предлога нема у Уставу, а неизвесно је да ли ће их пратећи закон о спровођењу устава садржати. За разне регионалне нивое, у тим предлозима још увек доминирају разни "тврди" приступи, у традицији и духу политичко-административних просторно-регионалних ентитета, где у првом плану није управљање развојем, већ неки други разлози и критеријуми, махом они "државни". Ти предлози не иду на руку ширењу могућности за примену нових приступа у овој области, па и за Планско подручје.

Као што је то у више наврата показано, досадашње управљање/планирање развоја читавог Планског подручја не може се у свему сматрати ваљаним. Иако је општи напредак који је трајао све до краја 1980-тих година, мање или више компензовао губитак који су трпели појединачни актери, у сваком од кључних периода остајао је велики број запостављених или нерегулисаних питања раста и развоја, што је оставило и низ неповољних (махом трајних) последица по неке аспекте развоја, поједине социјалне групе, нека потподручја (зоне, насеља и др.), или елементе средине. У великом делу, ово је последица пуке чињенице да су **планске и друге сродне интервенције (програми, пројекти итд.) биле наглашено парцијалне, па развојем и просторно-насељским уређењем Планског подручја никад није управљано целовито, што се, међутим, показало неефикасним и на многе друге начине неприхватљивим за развојно подручје какво је ово.** Убудуће је неопходно овакав приступ променити, тако што би били изнађени институционални и организациони аранжмани који погодују целовитом управљању и планирању проблематике о којој је реч, у складу са критеријумима стварно одрживог и локално и регионално прихватљивог развоја. У том погледу, пружају се **разне могућности координације, институционализовања и организовања на регионалном/ подручном нивоу, где ће у наставку бити назначена четири могућна модалитета, за која се налази да могу бити погодна за контролисање наведених развојних фактора (премда не у истом степену, што**

упућује на неопходност да се предности и мане наведених опција подробније испитају):

- регионални ("супра-општински") савез општина регионалног планског подручја, који би био регионални ентитет *per se*, и у том погледу знатно надмашивао надлежности и овлашћења постојећих округа;
- регионална корпорација/агенција за развој, уређење простора и заштиту животне средине, регионалног подручја (где је упутно да ово подручје захвати шире од планског Колубарског басена, а најмање целе територије општина Лајковац, Лазаревац, Обреновац и УБ), као развојна институција /организација са појединим овлашћењима која су пренета од републичких и локалних органа власти и која, уз то, располаже и властитим приходима;
- регионално јавно предузеће за развој, уређење и заштиту средине читавог регионалног подручја (такође за шире регионално подручје, као и у претходном случају); и
- регионална "испостава" одговарајуће републичке агенције/организације (за регионални развој, реструктурирање, социоекономски развој итд.).

Све импликације назначених решења за појединачне опције, дакле, нису истражене ("разлози за" и

"разлози против"), па стога ове могућности треба испитати систематски и резултате на уређен и кохерентан начин предочити надлежним републичким и општинским властима, као и управи и синдикатима РБ "Колубара". Без обзира на конкретан институционални и организациони аранжман који би био изабран, међутим, регионално тело о којем је реч морало би у свом саставу имати одговарајућу експертску службу (или и кооптиране експерте из других институција) за сталну планску евалуацију и мониторинг планских одлука (на пример, "Регионални центар за планирање развоја и заштиту средине"). Службу би, дакле, сачињавао мањи број високо квалификованих стручњака ("експерата"), чији би основни задатак био да пружају трајну информатичку подршку спровођењу планских одлука (укључујући и мониторинг имплементације одлука и једноставније облике планске, програмске и пројектне евалуације), и то на непристрасан начин, у односу на разне интересе (дакле, републичке/државне, регионалне, локалне и производне). За обављање сложенијих послова тзв. *ex ante*, *ex post* и *ex continuo* планске евалуације, као и за развијање одговарајућих система индикатора, били би ангажовани спољни експерти. Логичка схема предложеног мониторинга и евалуације приказана је на *Слици 1*.

Слика 1. Планска евалуација и мониторинг планских одлука Планског/регионалног подручја Колубарског пегнитског басена

Рedefинисање државне регионалне и просторне политике

У складу са другим реформама које се предузимају од почетка периода постсоцијалистичке транзиције, треба очекивати да ће, уопште узев, државног регулисања развоја бити знатно мање него у ранијем периоду, иако ће оно бити наглашеније и експлицитније у мањем броју области од државног интереса, па тако и у **области планирања/политике регионалног развоја**. У првом реду због тога што ће финансијских и других ресурса за такве сврхе бити знатно мање него у време социјализма, као и због тога што ће све више одлука бити засновано на претежно тржишним критеријума, убудуће регионална политика мора бити селективнија и усмерена само на оно што је збиља приоритетно. У вези са **републичком регионалном и просторном политиком**, овде је неопходно истаћи три момента:

- већина стружњака налази да је досадашња политика регионалног развоја била мање или више неуспешна, па је стога нужно извршити систематску и исцрпну оцену њених стратешких праваца и њиховог остваривања, као и скицирати правце њене ревизије;
- зарад тога, потребно је истражити домете теоријских модела усмеравања регионалног раста и развоја на којима је ова политика заснивана, као и скицирати теоријске и опште методолошке претпоставке алтернативних могућности регионалног усмеравања који су на располагању од почетка периода транзиције, тј. са промењеним дејством појединих кључних фактора развоја (приватизације, тзв. "маркетизације", дерегулације, политичке плурализације/демократизације итд.); и
- треће, што се Србија буде брже отвара према међународном окрушењу, то ће све више бити од значаја уважавати параметре из супранационалних регионалних иницијатива и схема, а у првом реду оне који чине окосницу, правце и садржај регионалне политике и структурних политика у Европској унији, те и оне који чине саставни део свеевропских или регионалних иницијатива и схема просторног развоја (ESDP, CADSES, ESTIA-OSPE, SPOSE, INTERREG III итд.). Од декларисаног већег броја приоритетних области европске регионалне политике, планско подручје, односно његови поједини делови, могло би конкурисати за добијање финансијских и других средстава и планских и развојних подршки најпре за следеће проблеме: (1) дугорочна незапосленост, нарочито младе радне снаге; (2) прилагођавање радне снаге индустријским променама и променама у производним системима; (3) развој сеоских подручја, у пољопривреди и у другим делатностима;

(4) развој малих и предузећа средње величине (као део улагања у стварање динамичног и на други начин стимулативног пословног окружења); (5) изградња техничке инфраструктуре (укључив и оне за заштиту животне средине); и (6) хумани развој (тј. улагања у људске ресурсе). Уз наведено, треба искористити и могућности развојних и других планских интервенција на регионалном нивоу које ће се пружати приликом прављења аранжмана са тзв. стратешким партнерима из иностранства. На концу, иако не последње по важности, овде треба имати на уму и следеће: стицање статуса земље-кандидата за приступање Европској унији омогућило би Србији и њеним регионима да користи средства из пред-приступног фонда. За то постоји неколико предуслова, а један од најважнијих јесте – да регион који се кандидује за добијање средстава из специјалних фондова мора имати израђен и донет план (или други одговарајући) документ интегралног одрживог развоја, као део истоврсног националног/државног документа.

"Велико преиспитивање/ревизија" националне/државне политике о којем је овде реч треба да обухвати све слојеве досадашње државне регионалне и просторне политике, те и да је осавремени увођењем појединих нових елемената, што се односи преваходно на:

- основне циљеве политике (динамизирање укупног привредног развоја и раста појединачних регионалних подручја, смањење разлика у нивоу развијености између појединачних подручја, уједначавање просторне/територијалне насељености Србије итд.), као и мере и инструменте који су дефинисани зарад остваривања циљева;
- координацију између планских политика унутар појединачних области и између њих (хоризонтално усклађивање), као и планских политика између разних нивоа управљања (вертикално усклађивање);
- увођење нових облика координације у припремању, доношењу и имплементацији планских одлука (на пример, тзв. поменутих "меких" облика координације, "дијагоналне координације" и сл.);
- систематско увођење принципа и критеријума одрживог развоја, просторно-еколошке равнотеже и тзв. "индустријске/привредне екологије" у просторну и регионалну политику; и
- оснивање мреже за пружање трајних консултантских и других експертских услуга заинтересованим актерима регионалног развоја, а нарочито за пружање независне и непристрасне експертизе.

СУМАРНА ОЦЕНА

Наша евалуација постојеће ситуације и развојних изгледа показује да има више негативних момената (слабости и опасности), него оних позитивних (предности и могућности), будући да је Планско подручје суочено с великим бројем проблема, чија се исходишта махом налазе другде, тј. ван Подручја. Ово се, међутим, не мора показати као непремостиво ("ултимативно", "прохибитивно" и сл.) развојно ограничење, будући да Подручје располаже и знатним потенцијалима, односно "територијалним капиталом". Основни налази претходне анализе, међутим, јесу следећи:

- прво, развојни потенцијали неће бити рационално искоришћени ако се настави са садашњим моделом развоја, у којем се ресурси користе нерационално и уз велике директне и индиректне трошкове, нарочито у области екологије и простора;
- друго, интензивна санација, барем селективна, до сада учињених еколошко-просторних штета јесте предуслов за започињање квалитативно нове фазе развоја;
- треће, нови развојни образац мора у свему уважавати европске стандарде, а у првом реду оне које проистичу из међународних обавеза које је Република Србија већ преузела или ће то ускоро учинити; и
- четврто, нови развојни модел тражи знатна институционална и организациона прилагођавања, нарочито у области управљања развојем Планског подручја.

ИЗВОРИ/БИБЛИОГРАФИЈА

- В. Арсенић, Пажљиво с породичним сребром. Како реструктурисати јавна предузећа и без препорука Међународног монетарног фонда, Политика, 3. јул 2006.
- D. Boarov, Lavirint zakona, ekonomije i politike. Privatizacija NIS-a, Vreme, 27/07/2006.
- D. Boarov, Radikalna energija. "Đerdap na gas" kod Novog Sada, Vreme, 18. maja 2006.
- D. Boarov, Natezanje budućnosti. Panevropski naftovod, Vreme, 30.03. 2006.
- Електропривреда Србије, НИИ, Специјални додаток, 6. октобар 2005.
- S. Bubnjević, Moja elektrana i druge vetrenjače Vreme, 27/07/2006.
- Dugoročni program razvoja eksploatacije u Kolubarskom ugljenom basenu, Izvor, Rudarski institut Beograd-Zemun, Beograd, novembar 2002. godine
- European Commission (2003), *Competitiveness, sustainable development and cohesion in Europe. From Lisbon to Gothenburg*, European Union, Regional Policy, Brussels.
- Faludi, A. (2005c), 'Polycentric territorial cohesion policy', *Town Planning Review*, 76(1), pp. 107-118.
- Generalni plan Beograda 2021/Master Plan of Belgrade 2021*. (2003), Urbanistički zavod Grada Beograd, Beograd
- Izveštaj o proveru investicionog programa "Izgradnja TE –TO Kolubara B", JP Elektroprivreda Srbije, Beograd, juni 1997.
- В. Јеличић, Како продати монопол. Реформе јавних предузећа на пола пута, Политика, 27. децембар 2005.
- Jensen, O.B. and Richardson T. (2004), *Making European Space. Mobility, power and territorial identity*, Routledge, London, New York.
- M. Katić et al., Razvojni programi, JP RB "Kolubara", EPS, Lazarevac, novembar 2005.
- В. Korica Vukajlović, Brak na probu. Privatizacija Naftne industrije Srbije, Ekonomist magazinu, 24. jul 2006.
- С. Костић, ЕПС није на распродаји. Разговор недеље: Радомир Наумов, Политика, 26. фебруара 2006.
- KWh, Електропривреда Србије, бр. 386, 10. март 2006., XXXII, Реструктурирање и побољшање ефикасности Електропривреде Србије. Велики корак ка европским стандардима, Специјални додаток
- Ž. Lazić, TE-TO protiv monopola. Kako u Srbiji izgraditi novu elektranu, Ekonomist magazin, 29. maj 2006.
- Меморандум о бюджету и економској и фискалној политици за 2006. годину, са пројекцијама за 2007. и 2008. годину, Службени гласник Републике Србије, 98/2005., 15. новембар
- Mercier, G. (2005), 'Which territorial cohesion for the new EU members? The example of Slovakia', *Town Planning Review*, 76(1), pp. 57-68.
- Z. Mihajlović-Milanović, Hidroelektrane odvojitiod distribucije, Danas, 24. jul 2006.

- M. Mitrović, Kraj bajke o maloj privredi. Veličina preduzeća ipak nije preduslov za dobro poslovanje, *Danas, Biznis*, 13. februara 2006.
- Национална стратегија за приступање Србије и Црне Горе Европској унији, Влада Републике Србије, Канцеларија за придруживање Европској унији, јуни 2005.
- Општине у Србији, Републички завод за статистику, Београд, март 2006.
- Petrakos, G. (2002) "The Balkans in the New European Economic Space: Problems of Adjustments and Policies of Development", in A. Kotios and G. Petrakos (eds.) *Restructuring and Development in South-eastern Europe*, pp. 15-40, SEED, University of Thessaly Press, Volos.
- J. Петровић, Т. Тодоровић, Србија енергетска распрсница, *Политика*, 29. јул 2006.
- S. Pištolova, Nuklearni rat ili pakt. Energetska budućnost Balkana – jednačina sa mnogo nepoznanica, *Vreme*, 29/06/2006.
- Polverari, L. and Bachtler, J. (2005), 'The contribution of European Structural Funds to territorial cohesion', *Town Planning Review*, 76(1), pp. 29-42.
- N. Popović, Strujni udar zajedništva. Stvaranje energetske zajednice Jugoistočne Evrope, *Vreme*, 25.05. 2006.
- M. Prijević, Z. Milanović, M. Lakićević, Stižu dolari. *Energetika, Ekonomist magazin*, 3. jul 2006.
- Program restrukturiranja elektroprivrede u Srbiji (radna verzija), Deloitte&Touche, PPL Electric Utilities Corporation i IRG Group, Ltd., u saradnji sa United States Agency for International Development (USAID), Beograd, januar 2002.
- Program zaštite životne sredine i održivog razvoja u gradovima i opštinama Srbije 2004-2006. Početna analiza stanja, Stalna konferencija gradova i opština, Beograd, oktobar 2004.
- Просторни план подручја експлоатације Колубарског лигнитског басена, Предлог плана (радна верзија), Републичка агенција за просторно планирање, ЈП "Електропривреда Србије", Институт за архитектуру и урбанизам Србије, Београд, децембра 2003.
- Просторни план Републике Србије, Службени гласник, Београд, 1996.
- J. Путниковић, Пакет од пола милијарде. Продаја НИС-а, *НИН*, 27/07/2006.
- J. Путниковић, Чекајући Набука. Србија као транзитни центар енергената, *НИН*, 13/04/2006.
- D. Radiš, Energija za budućnost. Течни природни gas, *Ekonomist magazin*, 24. april 2006.
- Regionalni prostorni plan Administrativnog područja Beograda* (2003), Urbanistički zavod Grada Beograd, Beograd.
- R. Repija, A. Rašić, M. Lakićević, Samoubistvo u prisustvu vlasti. *Energetika, Ekonomist magazin*, br. 302, 6. mart 2006.
- Lj. Savić, Država može biti vlasnik, ali ne i upravljač. Kako privatizovati javna preduzeća, *Danas*, 21. jun 2006.
- Статистички годишњак Београда 2004/Statistical Yearbook of Belgrade 2004, Завод за информатику и статистику, Београд, 2005.
- Schafer, N. (2005), 'Coordination in European spatial development. Whose responsibility?', *Town Planning Review*, 76(1), pp. 43-56.
- M. Stevanović, Samo na transportu ušteda od oko 30 miliona dolara godišnje. Zašto je za Srbiju značajna izgradnja Panevropskog naftovoda od crnomorske luke Konstanca, preko Srbije, Hrvatske i Slovenije do Trsta, *Danas*, 22. mart 2006.
- D. Stojadinović, Dobar posao. Balkanski naftovodi, *Ekonomist magazin*, 17. april 2006.
- Strategija lokalnog održivog razvoja, Program zaštite životne sredine i održivog razvoja u gradovima i opštinama Srbije 2004-2006, Stalna konferencija gradova i opština, Beograd, maj 2005.
- Стратегија за смањење сиромаштва Републике Србије, Влада Републике Србије, Београд, јул 2003.
- Стратегија развоја енергетике Републике Србије до 2015. године, Службени гласник Републике Србије, 44/2005, 27. мај
- Стратегија развоја малих и средњих предузећа у Републици Србији 2003-2008. године, Влада Републике Србије, Београд, 2003.
- Stuck in the Past. Energy, environment and Poverty in Serbia and Montenegro, UNDP Country Office in Serbia and Montenegro, Belgrade, 2004.
- Студија развоја локалне економије општине Лазаревац, Београд, новембар 2005.
- Техно-економска и енергетска анализа оправданости санације и/или реконструкције појединих агрегата ТЕ Колубара А1-А4, Енергопројект – Entel A.D., Београд, децембар 2005.
- Tewdrw-Jones, M. and Mourato, J.M. (2005), Territorial cohesion, economic growth and the desire for European 'balanced competitiveness', *Town Planning Review*, 76(1), pp. 69-80.
- Уговор о оснивању енергетске заједнице, Службени гласник Републике Србије, 62/2006., 19. јул
- G.Vlaović, Неће нас заобићи ни Nabuko gasovod, *Danas*, 29-30. jul 2006.
- G. Vlaović, Ulazak strateškog partnera na mala vrata. Ponuđeni model privatizacije NIS pod lupom stručne javnosti, *Danas*, 27. jula 2006.
- G. Vlaović, Državi zlatna akcija NIS. Manjinskom partneru upravljanje, državi zlatna akcija, *Danas*, 26. jul 2006.
- G. Vlaović, Hoće li se Kolubara izdvojiti? Polemike o daljem procesu transformacije Elektroprivrede Srbije, *Danas*, 17. jul 2006.
- G. Vlaović, Za modernizaciju bloka A-2 19 miliona evra, *Danas*, 24. maj 2006.
- Закон о енергетици, Службени гласник Републике Србије, 84/2004., 24. јул
- Закон о изменама и допунама Закона о рударству, Службени гласник Републике Србије, 34/2006., 18. април
- Zonnenveld, W. and Waterhout, B. (2005), 'Visions on territorial cohesion', *Town Planning Review*, 76(1), pp. 15-27.

Миодраг Вујошевић, Славка Зековић

**ЕЛЕМЕНТИ ЗА КОМБИНОВАНУ SWOT АНАЛИЗУ
И АНАЛИЗУ ТЕРИТОРИЈАЛНОГ УТИЦАЈА (ТІА)
ЗА ПРОСТОРНИ ПЛАН КОЛУБАРСКОГ
ЛИГНИТСКОГ БАСЕНА**

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ	93
ОБРАЗЛОЖЕЊЕ ЗА ПРИМЕЊЕНИ ПРИСТУП.....	94
ПРЕДНОСТИ	94
СЛАБОСТИ	95
МОГУЋНОСТИ/ШАНСЕ	97
ОПАСНОСТИ.....	98
УТИЦАЈ РИЗИКА И НЕИЗВЕСНОСТИ.....	99
УТИЦАЈ ПОЈЕДИНИХ КОНТЕКСТУАЛНИХ ФАКТОРА.....	99
Протокол из Кјота, Архуска конвенција, прихватање "аки коминотер" ("acquis communautaire") у области енергетике, заштите животне средине и планирања и остваривање обавеза из Уговора о оснивању енергетске заједнице Југоисточне Европе	99
Цена угља и електричне енергије, структура трошкова и монополски положај ЕПС-а	100
Основна стратешка опредељења у енергетици	101
Интензитет експлоатације и прераде угља.....	102
Неизвесност у погледу могућне промене преференција међународних актера да инвестирају у експлоатацију и прераду угља у Колубарском басену и Костолачко-ковинском басену	102
Утицај нових свеевропских инфраструктурних система.....	102
НАСТАВАК РЕСТРУКТУРИРАЊА ЕПС-А И ПРОБЛЕМИ УПРАВЉАЊА СИСТЕМОМ "КОЛУБАРА"	103
УСТАВНЕ ПРОМЕНЕ У ПОГЛЕДУ РЕГИОНАЛНОГ УПРАВЉАЊА И ПЛАНИРАЊА	104
Нови институционални и организациони аранжмани у области интегралног управљања развојем Планског подручја.....	104
Редефинисање државне регионалне и просторне политике.....	106
СУМАРНА ОЦЕНА	107
ИЗВОРИ/БИБЛИОГРАФИЈА.....	107